

Tieteellisestä tiedosta päätöksentekoon: EFSA eurooppalaisena riskinarvioitsijana

■ Riitta Maijala

Poliittinen päätöksenteko Euroopan unionissa perustuu valtasuhteisiin, lobbaamiseen ja tarkkaan säädelyihin päätöksentekoprosesseihin. Vuosituhannen vaihteen BSE-, dioksiini- ja muut ruokakriisit romuttivat kuitenkin kuluttajien – ja EU:n kauppakumppanien – luottamuksen järjestelmän kykyyn hallita elintarvikeketjuun liittyviä terveysriskejä. Siksi EU:ssa säädettiin vuonna 2002 ns. yleinen elintarvikeasetus, joka samalla on myös Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen (EFSA) perustamispäätös. Kuluttajien luottamuksen palauttamiseksi eurooppalaisen lainsäädännön pohjaksi tarvittiin luotettavia tieteellisiä lausuntoja, joiden sisältöön poliittiset tai taloudelliset intressit eivät pysty vaikuttamaan.

EFSA on perustamisensa jälkeen antanut jo yli kaksituhatta lausuntoa liittyen elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuuteen, kasvitauteihin, kasvinsuojeluaineisiin, eläinten terveyteen ja hyvinvointiin tai ravitsemukseen. EFSA ikään kuin suodattaa nykyisen tieteellisen tiedon riippumattomaksi eurooppalaiseksi vastaukseksi, jonka EU:n päättäjät voivat ottaa huomioon lainsäädäntöä kehitettäessä.

Riskinarviointilausunto pyrkii aina tieteelliseen totuuteen ja vastaa kysymykseen, joka useimmiten liittyy EU:n lainsäädännön muutossuunnitelmiin, esimerkiksi päätettäessä BSE:n, sikainfluenssan tai salmonellan torjuntatoimista. Elintarvikeketjuun liittyvien aineiden tai esimerkiksi terveystäiteiden hyväksymisprosesseihin liittyvät arvioinnit työllistävät EFSA:ta yhä enemmän. Monet uudet EU-asetukset edellyttävät nykyisin tutkijoiden ja teollisuuden innovaatioista kehitettyjen uusien tuotteiden ennakkoarviointia. Toisaalta monien käyttöön jo

hyväksytyjen tuotteiden, kuten geenimuunneltujen kasvien, rehu- tai elintarvikelisiä aineiden, on säännöllisesti käytävä läpi uudelleenarviointi.

EFSA:n perustamisen myötä tieteellisen tiedon rooli päätöksenteon osana on selkeytynyt EU:ssa. Samalla on kuitenkin muuttunut myös yhteiskunnan suhde tieteellisiin lausuntoihin. Koska EFSA:n lausunnoilla on merkittävä vaikutus siihen, mitä lopulta EU:n lainsäädäntöön kirjoitetaan, niiden on kestettävä yhä enemmän ei vain tieteellistä vaan myös EU:n jäsenmaiden, järjestöjen, teollisuuden tai kuluttajien kritiikkiä. Tieteen kasvava hyödyntäminen päätöksenteossa ei siksi olekaan yksisuuntainen ilmiö, vaan tieteellisten lausuntojen antajien on pystyttävä keskustelemaan ja perustelemaan omia näkemyksiään tieteellistä kenttää laajemmilla foorumeilla. Keskustelun tukemiseksi EFSA laittaa kaikki riskinarviointimenetelmiin ja uusiin tieteellisiin kysymyksiin liittyvät lausuntoluonnokset julkisesti kommentoitavaksi ennen niiden viimeistelyä sekä järjestää seminaareja ja tieteellisiä kongresseja.

Hyvä tieteellinen lausunto syntyy vain, jos käytettävissä oleva tieto on laadukasta ja auttaa vastaamaan riskinarvioinnin kysymykseen. Tietoa kerätään niin yksittäisiin lausuntoihin liittyen kuin laajojen, kaikki jäsenmaat kattavien järjestelmien avulla. Vuosittain kerätään kattavasti tietoa mm. zoonosien (eläimistä ihmisiin tarttuvien tautien), kemiallisten haitta-aineiden sekä kasvinsuojeluaineiden esiintymisestä eri EU-maissa. Jotta kaikkien EU-maiden väestön altistumislaskelmia voidaan luotettavasti tehdä, EFSA kerää myös ruoankäyttötietoja sekä tietoja elintarvikkeiden ravintoainekoostumuksia. Näin voidaan tunnistaa ne maat ja kuluttajaryh-

mät, jotka altistuvat esimerkiksi eniten dioksii-neille tai akryyliamideille. EFSA:n perustami-nen on mahdollistanut yksittäisten lausuntojen lisäksi myös systemaattisen euroopanlaajuisen riskinarviontityön kehittämisen. Esimerkiksi nanoteknologian hyödyntäminen pakkausmate-riaalien tai elintarvikelisäaineiden valmistukses-sa, kasvinsuojeluaineiden yhteisvaikutukset tai eläinten hyvinvointiriskinarvointimenetelmien kehittäminen ovat haastavia ja mielenkiintoisia tehtäviä EFSA:n tiedepaneeleille.

EFSA:n vastaukset perustuvat riippumatto-maan tieteelliseen tarkasteluun, ja niiden antajat ovat oman alansa huippuja niin tieteellisesti kuin riskinarvointiosaamisenkin kannalta. EFSA:n tieteellisten paneelien jäsenet valitaan julkiseen hakuun ilmoittautuneista tutkijoista tieteellisiin meriitteihin perustuen eivätkä he edusta paneel-lissa mitään maata, laitosta tai yhdistystä. Seu-raava haku kolmivuotiskausiksi nimitettävien paneelien jäseniksi tullaan julkaisemaan EFSA:n nettisivuilla kevään 2011 aikana. Parikymmen-henkiset tiedepaneelit käsittelevät työryhmien valmistelemia lausuntoja ja muodostavat lopul-ta yhteisen kannan riskin suuruudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kaikki paneelin jäsenet ovat jokaisen lausunnon kirjoittajia. Riippumat-tomuuden takaamiseksi panelistit voivat myös halutessaan esittää lausuntoon eriävän mie-lipiteen. EFSA:n lausunnot julkaistaan *EFSA Journalissa* EFSA:n kotisivuilla. Näin jokainen asiasta kiinnostunut voi nähdä, miten tiedepa-neeli johtopäätöksiinsä on päätenyt. Lehti on tänä vuonna myös indeksoitu tieteellisenä sarjana CABI- ja FSTA-tietokannoissa.

EFSA on selvittänyt paneelien ja työryhmi-en työskentelyyn osallistuvien asiantuntijoiden motiiveja käyttää aikaansa ja osaamistaan näihin tehtäviin. Esille nousivat erityisesti mahdolli-suus vaikuttaa eurooppalaisen elintarvikeketjun turvallisuuteen, oman osaamisen laajentaminen sekä verkostoituminen. Riskinarviontityö poik-keaakin usein varsin kapea-alaisesta tutkimuk-sesta siinä, että kaikista riskiin vaikuttavista teki-jöistä on saatava selko. Kun tieteellinen artikkeli tähtää yleensä yhden aiheen tai hypoteesin poh-dintaan, riskinarvioinnissa kootaan näistä yksit-

täisistä tiedoista tämänhetkinen tieteellinen kokonaiskuva riskistä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tämä helpottaa lainsäätäjän työtä, sil-lä vain todellinen asiantuntijoiden ryhmä pystyy erottamaan jyvät akanoista tieteellisten julkaisu-jen joukossa ja suodattamaan oleellisen tiedon vastatakseen sille esitettyihin kysymyksiin.

Riskinarvointiin, kuten tieteellisen tutki-muksen luonteeseen yleensäkin, kuuluu jo rakenteellisesti kyseenalaistaminen, uusien näkökulmien etsiminen ja tulosten kriittinen analysointi. Siksi EFSA:n lausunnoista käy ilmi käytettävissä ollut tieto ja sen analysointi, ris-kinarvointimenetelmät, johtopäätökset sekä riskinarvointiin liittyvät epävarmuudet ja olet-tamukset. Mikäli lausunnon valmistumisen jäl-keen syntyy tarvetta, EFSA voi myös aina palata aikaisempiin lausuntoihinsa ja selvittää, anta-vatko uudet tutkimustulokset aiheutta muuttaa aiemmin esitettyjä kantoja. Näin tieteelliset lau-sunnot pysyvät nopeasti kehittyvässä tiedemaailmassa ajan tasalla.

Elintarvikeketjun riskit eivät tunne rajoja, sillä ruokamme kasvaa ja sitä jalostetaan mitä monimutkaisempien tuotantoketjujen kautta eri puolilla maailmaa. Suurena maataloustuot-teiden tuoja- ja viejäalueena Eurooppa ei voi eristäytyä. Siksi EFSA on solminut yhteistyöso-pimuksia monien Euroopan ulkopuolisten mai-den riskinarvointivirastojen kanssa. Esimerkiksi yleisesti käytetty kemikaali bisfenoli A, joka on myös hyväksytty elintarvikkeiden kontaktimate-riaaliksi, herättää tällä hetkellä paljon keskuste-lua ympäri maailmaa. EFSA on antanut asiasta oman lausuntonsa ja on mukana kansainvälises-sä keskustelussa. EFSA:n avulla eurooppalainen riskinarvointinäkemys voi vaikuttaa myös kansainvälisillä foorumeilla. Yhteistyö ja tieteellisten riskinarvointien jakaminen, kun samalla ote-taan huomioon eri maiden väliset erot esimer-kiksi varovaisuusperiaatteen noudattamisessa itse päätöksentekovaiheessa, helpottavat työtä ja parantavat tieteellisen tiedon vaikuttavuutta.

Kirjoittaja on dosentti ja eurooppalainen erikois-eläinlääkäri, joka johtaa EFSA:n riskinarvointi-osastoa Parmassa.